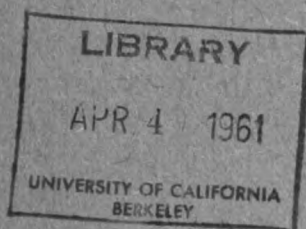

Russ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ
ИНСТИТУТ ЗА СРПСКОХРВАТСКИ ЈЕЗИК

Naš jezik

НАШ ЈЕЗИК

НОВА СЕРИЈА

Књ. X св. 7-10

БЕОГРАД 1960

С А Д Р Ж А Ј

	Страна
1. М. С.: Уз појаву новог Правописа	187—191
2. Милка Ивић: Обележавање именичког рода у српскохрватском књижевном језику	192—211
3. Ирена Грицакић: Академијски речници и њихови задаци	212—227
4. Др Борис Марков: Именице с наставцима <i>-че</i> и <i>-чић</i>	228—246
5. М. Сивановић: <i>Ознака</i> и <i>одредба</i> као лингвистички термини	247—251
6. Биљана Шљевић-Шимић: Облик инстр. једн. именица м. р. на сугласник	252—260
7. Б. Милановић: Још о роду и облику именице <i>наочари</i>	261—264
8. Д. Барјакџаревић: О роду и промени три наша топонима	265—268
9. Из лексикологије	
I. Д. Барјакџаревић: 1. <i>гласкаји се</i> ; 2. <i>йерда</i>	269—273
II. Берислав М. Николић: <i>Букџеји</i> — <i>букџаји</i>	273—278
III. Драгољуб Д. Јеремић: <i>Крвавији</i> , <i>крваљење</i> ; <i>крварији</i> , <i>крварење</i>	279—283
10. Језичке поуке	284—292
11. Регистар	295—313

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник дописник др МИХАИЛО СТЕВАНОВИЋ
Секретар Уређивачког одбора др Берислав М. Николић

Научно дело

ИЗДАВАЧКА УСТАНОВА

БЕОГРАД

1960

Слог Издавачке установе „Научно дело“, Београд, Вука Караџића 5
Штампа и повез Графичког предузећа „Академија“, Космајска 28, Београд

ЈОШ О РОДУ И ОБЛИКУ ИМЕНИЦЕ *НАОЧАРИ*

Тумачење рода именице *наочари* изнесено у неком нашем дневном листу било је повод за писање чланка о том питању у V књизи предратне серије *Нашег језика*¹. Ту се износи да је у „практичним“ граматикама та именица мушког рода, а у речницима и мушкога и женскога — у том једном облику. На основу тога и на основу анализе примера из Рјечника Југославенске академије, који су послужили као једини материјал, писац закључује да је именица *наочари* „правилно мушког рода“, али да је врло обична и с обликом женског рода на консонант (као *сйвар*), и зато не треба устајати против такве њене употребе. Мислим да о томе нема шта да се каже иако је у нашим правописима, Белићевом и Боранићевом, та реч, у облику на и, означена само као именица женског рода. Она се међутим јавља и у множинском облику именица типа *жена*. Ево потврда за то.

У једном кратком напису у *Политици* (од 30 априла 1960 год.), где се дају савети онима који треба да носе наочаре, налазе се ове реченице: *Наочаре* су вам најбољи пријатељ, *Наочаре* представљају један од елемената лепоте, Добро изабране *наочаре* не изгледају ружно, Најбоље ће вам пристајати *наочаре* чији је оквир извијен. Такав је номинатив и у осталим реченицама. — Сличних примера има и у речничкој грађи Института за српскохрватски језик САНУ. То су: — Такве *наочаре* згодне су за оне који тешу и режу камен (В а с а П е л а г и ћ, Народни учитељ, Београд 1903, 220); — ...као што постоје сличне идеолошке *наочаре* и за радничке очи и за очи интелектуалца... (Ж а р к о П л а м е н а ц, Преглед књ. XIII, год. XI, 1937, 30); — *Наочаре* на носу су се одједном замаглиле од муклих и утолико тежих суза (С т о ј а н Ж и в а д и н о в и ћ, XX век, год. I бр. 4,

¹ М. Сивановић, Кога је рода именица *наочари*, стр. 204—208.

1938, 20). На неколико листића исте грађе узета је као одредница реч *наочаре*, а у исписаном тексту свуда је употребљена у зависном падежу по чијем се завршетку не може одредити да ли је мушкога или женског рода (на пример: „рече преко *наочара*“, „туре на очи *наочаре*“, „кроз какве *наочаре*“, „с *наочарима*“). То значи да она тако гласи за исписиваче тих листића. — Узгред да наведем и ово: на једној оптичарској радњи у центру Београда стоји већ годинама написано **НАОЧАРЕ**, и то не пада нарочито у очи нити би се рекло да коме много смета.

Као што се види, у свим примерима облик *наочаре* је номинатив, номинатив множине јер је именица *plurale tantum*. Из тога би излазило да она само у том падежу има и промену именица женског рода на *a*. Акузатив гласи исто тако, али с таквим обликом он стоји и према овој именици на *и* кад је мушког рода (нови *наочари*: добио нове *наочаре*). Тада се, дакле, морфолошки не разликује род, и акузатив, природно, добија род који је и у номинативу. Тако, писац поменутог чланка види у реченици: Дај ми моје *наочаре* — облик акузатива множине мушког рода јер је у његовом сазнању и језичком осећању употребљена именица тога рода, а за пример из језика Стојана Живадиновића: Један од оних срећних људи, којима рођење стави на очи ружичасте *наочаре* (Венац књ. XI, 1925, 9) — требало би рећи да представља акузатив у женском роду. И тако у свим случајевима. Исто вреди и за генитив (без *наочара*: *наочари* и *наочаре*). Што се тиче осталих зависних падежа, датива, инструментала и локатива, за њих немам писаних доказа да се употребљавају са завршетком — *ама*; нисам наишао на облик *наочарама* у тим падежима. Али то не значи да га уопште нема у језику. Напротив, треба претпоставити да га има, као што у свим падежима има именице *наочари* кад је женског рода; на пример, у генитиву: без *наочари* (С т. С р е м а ц, Приповетке II, Београд 1932, 145), са квакама златних *наочари* (Вељко Милићевић, Приповетке, Београд 1930, 26), преко *наочари* (Вељко Петровић, Варљиво пролеће, Нови Сад 1954, 83); остале падеже није потребно потврђивати.

Дакле, именичка реч за „очна стакла на која се гледа да би се боље видело“ има два облика: *наочари* м. и ж. род и *наочаре* ж. род. А, као што је познато, у западним и југозападним нашим крајевима постоји за то и реч *очали* и у облику с додатим предлогом *на-*

очали. То је талијанска изведеница *occhiali* (од *occhio* м. = око), добивена преко млетачког дијалекта, у коме је *chi* = *ћ*², што је непосредно дало облике *оћали*, *наоћали*. Примана углавном „по слуху“³, та се позајмљеница таквим својим сазвучјем везала за домаћу реч *око*, *очи*, и тако се могла схватити као да је од ње постала; отуда уобичајени и редовни облици са ч. А мушки род који има у талијанском, задржала је и у нашем језику зато што тај род одговара и њеном облику, облику множине на и. Према *очали*, *наочали* направљена је, на другој страни, за означавање истога предмета, реч *очари* одн. *наочари*, коју чини основа наше именице *око*, *очи* са одомаћеним и врло продуктивним наставком *-ар*⁴; значи, има облик — множински, а род — мушки. Али су обе именице и *(на)очали* и *наочари*, постале и именице женског рода. У Академијином Рјечнику једини пример за *очали* ж. р. потиче још из друге половине XVII в., а *наочали* су у њему само женског рода, али без сигурних примера; та реч је међутим исто тако обична и честа у употреби и као именица мушког рода. *Очари* су код Вука, у његовом речнику, мушког рода, а у Боранићевом Правопису — женског; а већ је речено да се именица *наочари* употребљава у оба рода.

Ја мислим да су те речи добиле женски род према таквом роду именице *очи*. Свако остваривање, на пример, речи *наочари* чини у свести присутном и гласовну слику појма са којим оно што та реч значи представља увек стварну и непосредну везу. *Наочари* су на очима, и њима се такође гледа; они су ту као друге *очи*, као још једне *очи* и сл. Психолошком моменту треба додати и морфолошко слагање тих речи, *очи* и *наочари*: имају исти падежни завршетак у номинативном облику. Затим и ово: именица *наочари* кад је у акузативу — а она се врло често јавља баш у том падежу (нпр. носи, има, добио је нове *наочаре* и сл.) — могла се, таквим својим обликом, још више осећати као именица женског рода. И не само то. Кад је тако добила тај род, она је после лако мењала и облик основног падежа: придевска реч у номинативу и акузативу (*црне наочари*) и опет акузатив мушког рода на е (гледа

² *Бранко Милетић*, Црнички говор, СДЗБ. књ. IX, стр. 369.

³ *Studia romanica annus I, num. 1, dec. 1956, Zagreb, 60—61.*

⁴ *В. Данчић*, Основе, на стр. 117: *очари* (од око).

кроз *црне наочаре*) утицале су да се у номинативу створи и облик *наочаре*. Осећање и природног и граматичког женског рода најјаче је у вези с таквим њиховим обликом. Да именица *наочаре* добије тај облик свакако је допринело и то што именице женског рода које су *pluralia tantum* имају, као по правилу, завршетак *e* у номинативу (на пример: *маказе, новине, виле, наћве, јасле, гусле, лесилве, вратнице, вериге, шаљиге* и др.); од оних на и познатије су само *груд* и *јрса* (ова друга је данас позната и са средњим родом — *јрса*).

Све ово, разуме се, вреди и за остале облике ове именице (*очали и очале, наочали и наочале*), али се ја на њима овде не задржавам посебно.

Реч *наочаре*, у том облику, не налази се само у писаном језику. Сигурно је да је исто тако и исто толико, ако не и више, има и у обичном говору. А онда је несумњиво да је то и говорна особина извесних наших крајева. Колико сам обавештен, она се као таква може чути у Војводини и Лици, а и у самом Београду — код рођених Београђана. Треба нарочито истаћи да ју је професор Белић унео у речник свог Правописа (1950), где је назначено да је она равноправна с обликом на *и* (*наочари = наочаре*). А у најновијем Правопису Матице српске и Матице хрватске (1960) облик *наочаре* налази се чак испред *наочари* (*наочаре и наочари*). Међутим, они се не могу тако узимати. Облик на *-е* се, све у свему, ретко јавља, и зато не може стајати напредо с обликом на *и*, који је уопштен у књижевном језику.

Б. Милановић